

EL FONS INDUSTRIAL TÈXTIL DEL CENTRE DE DOCUMENTACIÓ I MUSEU TÈXTIL DE TERRASSA (CDMT)

Mercè López Garcia

Catalunya va ser una de les regions europees on la indústria tèxtil es va desenvolupar amb més força. Els nuclis fabrils es van estendre per una gran part del territori i Terrassa i Sabadell van esdevenir les seus de les indústries tèxtils llaneres més importants de tot l'Estat.

Abans de la Revolució Industrial, iniciada a la Gran Bretanya a mitjan segle XVIII, ja existia a Catalunya una important concentració d'activitats manufactureres tèxtils, desenvolupada bàsicament a escala domèstica. Aquest fet va permetre aprofitar les xarxes comercials existents i va dotar d'experiència les futures generacions d'empresaris. Cal destacar que aquest desenvolupament industrial es va produir malgrat l'escassetesa de recursos naturals, però tot i així els rius van ser ben aprofitats, fins al punt que l'aigua va ser, en la majoria dels casos, el primer recurs energètic de les instal·lacions que iniciaren el pas de l'artesania rural a la manufactura industrial.

Aquests factors van facilitar la implantació i especialització del sector tèxtil dins de Catalunya, no només com a motor del seu territori, sinó també de tot l'Estat, fins al punt que hom podia anomenar Catalunya "la fàbrica d'Espanya".

Terrassa va ser una de les ciutats que més es va transformar amb l'aparició de fàbriques tèxtils i avui dia és un exemple de conservació del seu patrimoni industrial. Aquesta labor, impulsada des de les institucions, ha fet possible conservar un llegat que forma part de la història de moltes ciutats. Un dels aspectes més visibles ha estat la conservació d'edificis i espais que havien format part d'indústries tèxtils i que han estat adequats per donar servei com a museus, sales d'exposicions o altres espais públics i de lliure accés. Alguns conserven clarament la seva empremta tèxtil, com el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (mNACTEC), ubicat a l'antic Vapor Aymerich, Amat i Jover de Terrassa. També es conserva maquinària de diferents tipus, però hi ha una part d'aquest patrimoni tèxtil industrial menys coneguda: els mostraris tèxtils.

Però, què són els mostraris tèxtils?

En la majoria de casos es tracta de volums enquadernats on cada empresa recollia la seva producció en forma de mostres de teixit o de fil. Aquestes mostres s'enganxaven disposades en columnes verticals. Generalment a cada pàgina hi havia diverses mostres del mateix teixit, en els diferents colors de la temporada, amb un número de referència general, que es corresponia amb el de la fitxa amb les dades per a la seva fabricació, i també un número al costat de cada mostra, per diferenciar cada color. A cada volum hi consta l'any i de vegades també la temporada; llavors només n'hi havia dues: hivern o estiu. Els mostraris sovint eren coneguts com "la

bíblia de la fàbrica”, ja que entre les seves pàgines es recollia tota la producció que es feia a l’empresa.

El que pretenem amb aquest article és donar a conèixer, de manera global, el fons industrial tèxtil que actualment es conserva al Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa (CMDT).

L’inici de la indústria tèxtil a Catalunya: Terrassa, bressol del sector llaner

Les primeres indústries tèxtils catalanes van incorporar els avenços mecànics aplicats al cotó, que més tard van introduir-se per a la filatura i teixidura de la llana. Però, tot i que la producció industrial innovadora per excel·lència va ser la cotonera, a Terrassa va tenir molt poca incidència atès que, des del segle XII, existia una poderosa organització de menestrals i gremis tèxtils llaners dedicats a la draperia, que distribuïen els seus productes a tot Catalunya, a la resta de la Península i també a alguns països d’Europa.

Però l’impuls que va transformar la vila de Terrassa en un gran centre llaner va tenir lloc entre 1830 i 1875, quan les velles màquines manuals van ser substituïdes per màquines mogudes per la força del vapor. En aquest sentit, els empresaris terrassencs van ser pioners en la utilització de màquines de vapor, per la manca de recursos hidràulics. A començaments del segle XX a Terrassa ja existien quaranta vapors,¹ alguns d’ells de cicle complet, és a dir, grans fàbriques on entrava la llana en floca i en sortia el teixit acabat, directament per a la venda.²

El fet que aquest període històric es conegui com a Revolució Industrial es deu a la influència fonamental del sector tèxtil per al desenvolupament d’altres indústries que, en un principi, en van dependre, però que després es van reafirmar fins a ser independents. Per exemple, el sector metal·lúrgic, el químic, fonamental en processos d’acabat dels teixits com ara la tintura, l’estampació i els aprestos. També el sector energètic i les seves innovacions, encarades a produir la força necessària per moure les màquines tèxtils, i finalment la banca, el comerç i sobretot una bona xarxa de transports, que van experimentar una forta expansió molt vinculada a la indústria tèxtil.

Pel que fa a la distribució dels diferents sectors tèxtils dins del territori, si Terrassa i Sabadell van especialitzar-se en teixits de llana de qualitat, les conques del Ter i del Llobregat van ser eminentment cotoneres, com també la ciutat de Barcelona. Manresa destacava pel desenvolupament d’una indústria sedera de molta qualitat; Reus, com a seu d’importants empreses cotoneres, i Mataró, per un gran creixement de la indústria del gènere de punt. Són només alguns exemples, i també cal dir que algunes grans empreses repartien la seva producció a diferents fàbriques situades pel territori català. Barcelona, a més, era el port d’arribada de primeres matèries i de partida del producte acabat. Per això tenia un paper fonamental com a nucli comercial

de moltes empreses que, tot i establir-se a d'altres ciutats, tenien els magatzems i el despatx central a la ciutat comtal.

L'estructura de les empreses tèxtils es basava en una piràmide molt jeràrquica, que s'ha mantingut pràcticament fins als nostres dies. De manera molt esquemàtica ho podem resumir així: a la part més baixa hi havia els obrers, molt nombrosos, sobretot al començament, quan hi havia un obrer per cada màquina. Posteriorment les innovacions tècniques van permetre que un únic operari pogués controlar, per exemple, tota una filera de telers. A les fàbriques hi treballaven tant homes com dones, i fins i tot nens. I les seccions estaven molt repartides segons el sexe: la filatura era més femenina i la teixidura més masculina, igual que els acabats. Els contrames-tres eren els encarregats de controlar cada secció, des d'una petita tarima situada en un lloc estratègic de la nau industrial. A la part mitjana de la piràmide hi trobem el personal de les oficines: secretàries, comptables, viatjants o representants i els teòrics tèxtils. Aquest eren els que s'encarregaven d'analitzar mostres, dissenyar banderes³ i projectar les fitxes per a la fabricació dels nous teixits. Per a realitzar aquesta tasca podien seguir les tendències del moment, les indicacions del gerent o de l'amo o fins i tot dels viatjants, que en ocasions col·laboraven amb els teòrics en el disseny dels teixits, segons les demandes dels seus clients. El criteri de cada teòric era molt personal, fins al punt que en alguns mostraris s'observa un canvi d'estil que coincideix amb un canvi en el teòric de la fàbrica. Finalment, a la part superior de la piràmide, al despatx, hi havia l'amo, que sovint exercia com a gerent; si eren més d'un, es repartien la gerència i la direcció de l'àrea comercial.

El segle xx: evolució històrica i la seva influència dins del sector tèxtil

Els inicis del nou segle suposen la consolidació i també l'aparició de noves indústries tèxtils, en gran part gràcies a l'evolució de les fonts d'energia, com l'aparició de l'electricitat, que als anys vint ja era la primera força motriu de les fàbriques. Alguns exemples d'empreses de les quals se'n conserven mostraris d'aquesta època són les terrassenques Pablo Farnés i Textil Vallhonrat, les sabadellenques Emilio Sallarés i Manufacturas Corominas, SA, o les barcelonines Algodonera Canals o Manufacturas Textiles Torra Balari, SA.

D'altra banda, la Primera Guerra Mundial va beneficiar clarament la indústria llanera, ja que la neutralitat d'Espanya va permetre l'exportació de diversos productes: mantes i teixits per a uniformes destinats als països en conflicte i, més endavant, teixits en general per a abastir els mercats neutrals.

Però aquesta incursió al mercat exterior no va tenir continuïtat i després del conflicte les empreses terrassenques van tornar al mercat interior, on van experimentar una notable expansió gràcies a l'apujada de sous dels treballadors del camp que va tenir lloc durant la Segona República. També va ser un moment en

què moltes indústries, sobretot les més grosses, es van convertir en societats anònimes.

Els mostraris reflecteixen aquesta època de bonança i també d'efervescència de la cultura, amb l'aparició de mostres de dissenys molt treballats, tant pel que fa a la teixidura com als estampats. La producció augmenta, amb volums més plens i amb més varietat de teixits. Empreses com Sala y Badrinas, de Terrassa, van complementar la seva producció de teixits de llana per a home i dona amb col·leccions de crepès estampats i velluts de seda de molta qualitat.

És curiós el cas de Terrassa, on durant els anys vint, tot i l'hegemonia del sector llaner, va començar a créixer una indústria de gènere de punt, sobretot dedicada a les mitges i a la llenceria. L'any 1932 ja donava feina a 2.351 treballadors,⁴ de manera que era la segona indústria en importància de la ciutat. D'aquest sector se'n conserven al CDMT mostraris de mitges de l'empresa de Francesc Verdera, coneguda amb el nom comercial de Malltex, SA.

L'any 1936 esclata la Guerra d'Espanya i, en quedar Catalunya dins de la zona republicana, les empreses van ser col·lectivitzades per part dels comitès formats pels seus treballadors. Molts empresaris tèxtils van fugir al bàndol anomenat *nacional*, però alguns es van quedar; també es van quedar sobretot molts teòrics i comptables, que van ser conservats en els càrrecs per tal de poder continuar la producció de les fàbriques, que en molts casos es dedicava a la fabricació de mantes i roba militar. Precisament als mostraris de moltes empreses hi manquen els volums del període entre 1938 i 1943, justament els anys finals de la Guerra Civil espanyola i la immediata postguerra, possiblement a causa de pèrdua o potser pel fet que la producció era tan limitada i orientada a abastir el conflicte que no se'n va editar cap mostrari. Malgrat això, les destrosses durant la guerra no van ser importants i quan va finalitzar el conflicte les empreses van ser tornades als seus amos, per part dels vencedors, en condicions per a continuar la seva activitat.

La manca de matèries primeres i els talls d'energia van continuar durant la Segona Guerra Mundial. Les grans potències europees van tornar a entrar en guerra mentre que Espanya es mantenia al costat d'Alemanya i Itàlia, però sense entrar en el conflicte, ja que havia quedat destrossada per la Guerra Civil i s'enfrontava a una postguerra que havia empobrit molt la població.

Calia reconstruir tot el que havia quedat arrasat i la política econòmica del primer franquisme es va fonamentar en dos pilars bàsics: l'intervencionisme i la substitució d'importacions. Aquest intervencionisme es fa palès amb els "tipos tècnicamente únicos". Al CDMT hi ha una col·lecció de quatre volums provinents de la donació d'Algodonera Canals, empresa cotonera de Barcelona, que van ser editats durant els anys quaranta pel *Sindicato Nacional Textil-Sector Algodón*, dependent del Ministeri d'Indústria i Comerç, on hi ha tota una sèrie de mostres teixides, acompanya-

des d'una fitxa tècnica on s'especifica el nom, la referència de l'article, el nombre,⁵ l'ample del teixit, el tipus de fil i la densitat, tant per a l'ordit com per a la trama. La producció d'aquests teixits era obligatòria per a qualsevol empresa del sector i l'objectiu era el de regular la fabricació i la venda de teixits de cotó, amb la fixació d'un preu unitari i limitant la fabricació d'articles de preus més alts. Es tractava d'una orientació estatal per tal de regular el mercat interior, amb la intenció d'abastir el públic en general.

I, si el consum intern era pràcticament inexistent, el mercat extern encara presentava unes perspectives pitjors, a causa de la derrota de l'eix promogut per Hitler, al costat del qual s'havia aliat l'Estat espanyol. Per aquest motiu el règim franquista va quedar aïllat d'Europa i de la resta del món.

Tot i això la indústria tèxtil, sobretot la llanera, va viure una lleugera prosperitat just després de la Guerra Civil. Els primers anys, per la demanda de productes tèxtils dels aliats del franquisme durant la Segona Guerra Mundial, i després, per efecte dels encàrrecs provinents del nou règim a fi d'abastir la població d'uns mínims.

Els anys cinquanta són anys d'estabilització en la producció; els mostraris esdevenen més regulars en la producció de teixits i en les temporades, ja que els anys anteriors en molts casos només se n'editava un per any; a partir d'aleshores se'n farien dos: un per a l'hivern i un altre per a l'estiu. A finals de la dècada és visible una època de bonança, amb la creació de noves empreses, com per exemple la terrassenca de filatura per a gènere de punt Hilabor, SA.

La indústria tèxtil mantenia la seva producció i la incrementava constantment, de manera que, a començaments dels anys cinquanta, predominaven les grans empreses. Aquesta activitat demandava un fort increment de personal, que va provocar una onada migratòria, provinent sobretot de Múrcia i Andalusia, amb el consegüent augment del cens de població de la ciutat, de 45.682 habitants l'any 1940 a 92.234 l'any 1960.⁶

Precisament durant els anys cinquanta, dos factors van ajudar a la indústria tèxtil: per una banda, l'increment dels sous, i, per una altra, un Pla d'Estabilització promogut pel govern l'any 1959, que suposava una aposta per la liberalització econòmica, a fi d'impulsar el creixement econòmic.

Unit a això arriben a Espanya, encara que amb retard, les conseqüències del creixement econòmic iniciat a Europa i als Estats Units durant la dècada dels cinquanta. Aquest fet es reflecteix en els mostraris amb l'aparició de més d'un volum per temporada, cosa que ja succeïa a les empreses estrangeres des de feia uns anys. La producció va augmentar i hi ha més varietat de teixits. En aquest sentit, la introducció de fibres sintètiques va transformar la producció d'algunes empreses i donava un caire diferent als seus teixits. Alguns fabricants decideixen continuar basant la producció en teixits de llana o de cotó al 100%, però d'altres van introduir les noves fibres i

les van popularitzar, com ara el tergal, el nom que rebien els teixits produïts amb la fibra de polièster d'aquesta marca comercial.⁷ D'altres empreses llaneres, com ara Textil Clapés, SA, combinen llana amb polièster, poliamida o fils sintètics que imiten làmines metàl·liques. Aquestes innovacions fan que fins i tot els mostraris més clàssics comencin a reflectir un esperit més creatiu, amb dissenys menys austers.

Les riuades que van assolar Terrassa l'any 1962 van arrasar una gran part de la ciutat.⁸ Moltes fàbriques en van rebre les conseqüències i van perdre producció i maquinària. Per compensar aquestes destrosses, el govern va promulgar una sèrie d'ajudes en forma de subvencions i crèdits que van permetre, entre d'altres objectius, renovar espais i maquinària, de manera que, indirectament, les empreses en van resultar beneficiades.

Aquesta eufòria, però, es va tallar de cop amb la crisi mundial que es va iniciar a començaments dels anys setanta i que va portar moltes empreses a la reconversió. D'altra banda, desapareix l'aïllament respecte d'Europa i l'imperatiu de competir en igualtat de condicions provoca una necessitat de modernització. Des del govern s'impulsa el Pla de Reestructuració Llanera, entre 1975 i 1979, per intentar pal·liar les conseqüències de la crisi. Això va suposar un dur reajustament, que va culminar en una selecció rigorosa d'empreses, en virtut de la qual aquelles que podien ser rendibles van haver de fer fortes inversions, i les que no, van haver de tancar. Entre 1975 i 1985, només a Terrassa, van tancar trenta fàbriques i va quedar acomiadats 1.300 treballadors i treballadores.⁹

Moltes són les empreses que finalitzen la seva activitat durant aquesta dècada: Sala y Badrinas; Pablo Farnés, SA; Marcet; Francisco Casas, SA; Textiles Malvey, SA, o La España Industrial són alguns exemples de grans empreses amb una llarga trajectòria que no van superar la crisi.

El sector tèxtil ja havia perdut el seu predomini dins de l'activitat econòmica catalana i de l'Estat: l'any 1975 hi ocupava el tercer lloc, després del metall i de la construcció. L'any 1981, el govern va posar en marxa el Pla de Reconversió, que pretenia augmentar la competitivitat de les empreses introduint elements com la qualitat, el disseny, la moda i la marca. Tot de cara a l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea. Tot i això, aquest canvi va suposar una altra crisi, que va afectar sobretot les empreses que no havien fet esforços en aquesta línia.

L'únic de positiu que se'n pot extreure és que es van transformar algunes estructures econòmiques i es va permetre la renovació d'aquestes. A molts dels mostraris que superen aquestes dates es veu l'esforç per la qualitat i el disseny, tant en la presentació dels catàlegs com en els productes.

Des de llavors les crisis s'han succeït dins del sector i els canvis en els hàbits de consum, amb la ràpida successió de temporades i la pressió de les grans cadenes de moda, han fet minvar la producció de moltes empreses tèxtils fins al punt de

provocar-ne el tancament. I des del final del segle XX, hi ha dos factors especialment negatius: l'auge del *prêt-à-porter* de baixa qualitat i, sobretot, les importacions provinents de l'est asiàtic. Aquestes circumstàncies han afectat no només les empreses tèxtils de Catalunya, sinó també de tot Europa, on la deslocalització ha estat un factor constant els últims anys.

Xifres globals dels mostraris industrials tèxtils que es conserven als museus catalans

Donar als mostraris tèxtils el valor que els pertoca és el que el Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa i altres museus de Catalunya pretenen amb la catalogació i conservació d'aquests elements en els seus fons.

El 17 d'octubre de 2008, dins de la jornada "El fil de la innovació", organitzada per l'Associació de les Col·lectivitats Tèxtils Europees (ACTE),¹⁰ va tenir lloc un taller de Twintex Museums (grup constituït pels museus ubicats a ciutats membres de l'ACTE) que es va centrar específicament en la valoració dels mostraris industrials. En aquesta sessió, l'autora d'aquest article va presentar una ponència¹¹ que donava una visió general dels actuals fons industrials tèxtils conservats als quatre museus tèxtils de Catalunya¹² i també al Museu d'Història de Sabadell, el qual, per la importància de la ciutat dins del sector tèxtil llaner, conté un abundant fons d'empreses. En xifres globals i aproximades, es va fer un recompte d'uns 8.500 volums de mostraris existents, més de la meitat corresponents al sector llaner. A part, hi ha unes 12.000 peces que no es corresponen amb els volums habituals, però que també són mostraris, en forma de mostres individuals enganxades en fitxes de cartró, cabdells o dissenys originals en paper;¹³ els uns per a fer-ne l'estampació i els altres per a realitzar postes en carta, que també es conserven, per a teixir en telers jacquard.

El fet que la majoria de mostraris fossin del sector llaner és perquè a Terrassa i a Sabadell, que guarden la majoria dels mostraris, s'establiren una gran part de les empreses del sector a Catalunya. La cronologia d'aquests mostraris va des de mitjan segle XIX fins als anys vuitanta, però concretament el CDMT conté un extens fons d'empreses dedicades a la filatura amb cronologies més recents, de finals dels anys cinquanta i seixanta fins a mitjans dels noranta.

Pel que fa al sector cotoner, totes les empreses tenen seu social a Barcelona, amb cronologies que van sobretot des del 1900 fins al 1970. Cal dir, però, que moltes empreses cotoneres estaven inscrites al Registre Mercantil de Barcelona però repartien la seva producció a diferents fàbriques de la seva propietat, situades a totes les comarques de Barcelona i fins i tot també a les demarcacions de Girona, Tarragona o Lleida.

D'altra banda, podem trobar empreses sederes ubicades a Manresa o a Barcelona i d'altres que es dedicaven a l'estampació, fonamentalment sobre cotó o sobre seda. En destaquen, sobretot, els dissenys originals en paper, molts d'ells d'època moder-

nista. Un altre sector menys representat, però amb teixits de gran qualitat estilística, és el de les empreses tapisseres, de les quals es conserven mostres en teixit, però també els dissenys en paper i les postes en carta.

Molt vinculat al Maresme hi trobem el sector de les puntes, amb tallers situats a Arenys de Mar, Arenys de Munt, Mataró, el Masnou, etc. Es conserven, a més dels dissenys originals i la seva representació en forma de puntes, els patrons que es picaven per fer-les amb els boxets.

A més, cal esmentar mostraris quasi únics, com els vint-i-nou volums de brodats procedents de la casa Rexachs, de Barcelona, amb cronologia entre 1930 i 1937, que es troben al CDMT. A cada pàgina hi figura una mostra de brodat amb fil o amb aplicacions, acompanyada d'un figurí per a donar una idea del disseny en general, i que no només constitueix un exemple de brodat de l'època, sinó també de disseny de moda.

Un sector important, però potser no tan conegut, són les empreses d'acabats, de les quals es conserven fitxes de cartró amb un exemple de la mostra en cru¹⁴ i al costat la mateixa mostra acabada, amb el tipus de tractament que ha rebut. A més, també es conserven manuals d'indústries químiques com ara BASF, Sandoz, Ciba i d'altres, amb fils tenyits amb tots els colors de què disposava cada empresa.¹⁵

Finalment, cal esmentar un conjunt extens de llibres de tendències editats per estudis que es dedicaven a compilar mostres de diferents empreses tèxtils, amb l'objectiu d'elaborar uns quaderns d'estil en què les mostres s'agrupaven segons la tipologia: de quadres, de ratlles, teixits per a abrics, teixits per a vestits d'home, etc. La majoria dels quaderns que es conserven provenen d'estudis de París (França), com ara Bilbille & Co., J. Claude Frères o Paris Boutique. I també de Biella (Itàlia), com Alberto & Roy, Textilteca Italiana o Italtex. La majoria tenen cronologies des de finals dels anys cinquanta fins als vuitanta. Aquests llibres de tendències precedien la producció fabril, és a dir, eren mostres que pretenien servir com a referència o guia estilística de cara als teòrics o directors de les empreses, a l'hora de decidir quins teixits fabricarien cada temporada.

El CDMT també conserva exemples de catàlegs editats en forma d'àlbums, amb fotografies de models confeccionats amb mostres dels teixits enganxades al costat. Provenen d'empreses barcelonines, com els editats per Giménez i Simorra, la botiga Santaaulàlia o la botiga de teixits Gratacós, i les seves cronologies van des dels anys seixanta fins a la dècada dels vuitanta.

Una aproximació al fons industrial tèxtil del CDMT: orígens dels mostraris i forma d'ingrés

Dels mostraris abans esmentats, el CDMT en conserva més de 4.300 volums i quasi 10.000 mostres a part, moltes de corresponents a dissenys originals en paper i postes en carta.

La majoria són d'empreses llaneres, com hem dit abans, però també hi podem trobar exemples dels altres sectors. Citarem algunes empreses i la seva procedència:

- Empreses llaneres terrassenques dedicades a la teixidura: Sala y Badrinas, SA; Textil Vallhonrat; Pablo Farnés; Tarrasa Industrial, SA; Textil Clapés i d'altres.
- Empreses llaneres terrassenques dedicades a la filatura: Hilaturas Castells, SA; Torredemer; Hilabor, SA; Egarfil, SA.
- Empreses sabadellenques: Felio Comadrán, SA; R. Casanovas y Cía.; Pablo M.ª Llonch e Hijos, SA.
- Empreses barcelonines: La Seda de Barcelona; Fabra y Coats; Algodonera Canals; Textiles Bertrand y Serra, SA.
- Empreses manresanes: Sederías Balcells; Auxiliar Textil Manresana.
- Empreses de fora de Catalunya: Textil Santanderina, SA; Industrial Malagueña, SA.
- Empreses de fora de l'Estat espanyol: S.p.A. Manifatture Gallo Vittorio (Itàlia); Holland & Sherry (Països Baixos-Gran Bretanya); Laines Anny Blatt (França); Farbenfabriker Bayer (Alemanya); Création Textile (Suïssa); Naito Shoji Co., Ltd. (Japó), entre d'altres.

Com es pot comprovar, la seva procedència és molt diversa; en la major part dels casos han estat donats pels mateixos propietaris de l'empresa o també quan l'edifici s'havia venut i era a punt de ser enderrocat. En altres casos han arribat al museu a través de persones que han comprat l'edifici i s'han trobat els mostraris, com per exemple els més de 150 exemplars trobats a la seu de l'Arxiu Tobella, que havia estat el magatzem de l'empresa Pablo Farnés.

En altres casos han estat donacions de comercials que treballaven per a diverses empreses i, per tant, els mostraris pertanyen a cases diverses; aquest podria ser el motiu que hagin arribat mostraris d'empreses de fora de Catalunya, d'Europa i fins i tot del Japó.

Un exemple de donació diversa és el de l'empresa Hilabor, SA, que, quan va tancar les seves portes, va lliurar una gran quantitat de documentació al CDMT. A més dels catàlegs de la seva marca emblema, "Lanas Ardilla", hi ha els d'altres d'empreses de filatura com Lanass Esmeralda, Lanass Stop, Lanass Katia, Lanass Phildar, etc. També trobem, entre altres exemples, documentació de l'empresa, llistes de preus, sessions fotogràfiques, documentació procedent de fires o manuals destinats a les seves franquícies "Boutique Ardilla", on s'indica com calia exposar els productes o com assessorar i atendre la clientela. A més d'aquesta documentació hi ha tot un arxiu format per caixes amb dos o tres cabdells de llana de diferents marques que conserven l'etiqueta d'origen, amb la marca, les característiques del fil i consells per a teixir amb agulles.

Tenint en compte que la recuperació del patrimoni industrial contemporani és un aspecte prioritari per al CDMT, en alguns casos l'adquisició s'ha pogut fer per mitjà de compra, ja fos directament o per intermediaris.

Tipologia dels documents

La tipologia dels mostraris és variada i depèn bastant de si l'empresa es dedicava a la teixidura, a la filatura, als acabats, etc.

Mostraris enquadernats

En primer lloc, trobem els mostraris en format llibre. Poden ser de diferents dimensions, però generalment són gruixuts, pel fet de contenir teixits enganxats a les pàgines. Es tracta de llibres enquadernats; els més antics, de gran volum, com per exemple els 120 exemplars procedents de l'empresa Sala y Badrinas, de Terrassa, amb cronologia entre 1886 i 1937 i que recentment han estat restaurats.¹⁶

Com a característiques generals d'aquest grup, trobem que cada volum consta d'una etiqueta al lloc on s'hi indica només l'any o també s'hi afegeix la temporada (estiu, hivern). Com hem comentat anteriorment, a l'interior els teixits s'ordenen en forma de columnes, de manera que a cada pàgina hi ha un nombre determinat de mostres del mateix teixit, amb els diferents colors de la temporada. En uns teixits la varietat és més gran que en d'altres, que són més clàssics, com la pota de gall o la ratlla diplomàtica. A la part superior de cada sèrie de mostres hi ha un nom o un número que fa referència a la seva fitxa de fabricació, on es contenen les dades tècniques, i que normalment figuraven en quaderns a part. Cada mostrari recull la producció que es feia en aquell any i temporada concreta, tant si després es venia com si no. Per aquest motiu podem trobar mostres del mateix teixit en anys consecutius, amb el mateix número de referència, ja que es tractava d'un producte clàssic. Per això es col·locava al principi del mostrari, perquè a cada teixit nou se li donava un número correlatiu. Aquests mostraris normalment no sortien de la fàbrica, sinó que eren un llibre de consulta per a tothom: als teòrics, els servia com a referència per a crear teixits nous o reinterpretar-ne alguns de ja fabricats; als viatjants, per a triar els més adients per als seus clients, i als empresaris, per a tenir un control del que es fabricava i una estadística dels dissenys més venuts.

Un altre tipus de mostraris diferents del format de llibre el constitueixen els dossiers amb tapes de cartolina, amb quatre o com a molt dotze pàgines, unides per una espiral o simplement encolades i amb la mateixa distribució interior de mostres que els llibres.

Finalment, al sector de filatura hi trobem dossiers o carpetes amb anelles plenes de fitxes on, per un costat, hi ha mostres del mateix fil amb els diferents colors de la temporada, i per l'altre, la composició i característiques del fil.

Teixits

És un altre grup important format per teixits que no es troben dins de cap llibre o quadern, sinó en altres suports. Un exemple són cartolines de dimensions més petites, aproximadament 29,2 x 22,7 cm, on consta el nom o logotip de l'empresa i diverses mostres enganxades del mateix teixit en diferents colors, amb la seva referència. Generalment aquest tipus de mostrari és dels que s'enviaven per correu. Tenint en compte les característiques de cada confeccionista, s'escollia, d'entre tota la producció de l'empresa, els teixits en què potencialment podria estar interessat cada comprador.

Un altre format més, destinat a fires i al transport per part dels comercials són les conegudes com a "abraçadores": un cartró doblegat formant una banda més o menys ampla, que, en grapar-se, agafa una peça de teixit i petites mostres del mateix teixit, amb els diferents colors de la temporada, disposades l'una al costat de l'altra. D'aquesta manera el teixit no va totalment fixat a una superfície, sinó que queda més visible, amb moviment, i el client podia veure el caient del teixit i comprovar-ne el tacte per les dues cares.

Hi ha una altra manera de recollir les mostres individuals, fixant-les a fitxes de cartró; algunes, amb dades impreses, i la resta, escrita a mà. Generalment tenen un espai per a fixar-hi la mostra i la seva anàlisi tècnica al costat, o bé, si provenia d'una empresa d'acabats, la mostra en cru i al costat la mostra acabada i els processos a què ha estat sotmesa, les proves de tintura, etc.

També podem trobar mostres de teixit simplement amb una etiqueta adhesiva enganxada en una cantonada, on se n'indica la composició i algunes dades més de referència.

Altres

Pel que fa a empreses de filatura, hem esmentat abans l'arxiu procedent de l'empresa de filatura de gènere de punt Hilabor, SA, format, entre d'altres, per caixes amb cabdells etiquetats, amb les seves característiques. També hi ha un arxiu format per capsetes de cartró provinents d'una altra empresa de filatura, Hilaturas Castells, amb mostres de diverses matèries tèxtils, com ara diferents tipus de llana o moher i també mostres de fil en cru, i els fils resultants de diferents proves per a aconseguir un fil de fantasia determinat.

Finalment hi ha una sèrie de documents que, en general, no contenen cap mostra, però que constitueixen una informació molt important de cara a reconstruir la història de moltes empreses. Es tracta de tota una sèrie de documents de gestió i administració on hi ha llibres de comptes, llistes de preus, inventaris, catàlegs de maquinària tèxtil o llistes amb les peces i les referències fabricades en anys determinats. A part d'això, també trobem quaderns amb l'anàlisi tècnica de mostres i qua-

ders d'estudi d'assignatures relacionades amb el sector tèxtil, com ara pràctiques de tintura, amb les seves fórmules o dibuixos de lligaments.

Projectes que ja són realitat

En conjunt, tots aquests mostraris, teixits i documents constitueixen un fons molt valuós que ens ajuda, ara i en el futur, a mantenir la memòria d'una època que va transformar la nostra ciutat i una gran part de Catalunya. Però la seva funció no ha de ser només la de preservar la memòria d'un temps passat, sinó la de reinventar el present i el futur.

Amb aquest objectiu, i des de diferents institucions, s'estan portant a terme diversos projectes per tal de difondre i donar a conèixer aquest patrimoni. Un d'ells s'anomena **Eurotex ID**,¹⁷ desenvolupat dins del projecte Twintex Museums, promogut pel municipi italià de Prato i l'ACTE. Dins d'aquest projecte, tres museus (entre ells el CDMT), de regions amb un gran desenvolupament tèxtil (la Toscana, Catalunya i Val do Ave), han fet una selecció de mostres representatives de les indústries de cada zona, que podran ser consultades a través d'una base de dades per joves estudiants d'escoles de disseny europees, per tal que les puguin treballar i els serveixin com a font d'inspiració.

Un altre projecte que està en marxa fins al 2011 és el **Texmedin**; en aquest cas, amb una orientació molt definida cap a dissenyadors i empreses; engloba diverses institucions d'Itàlia, França, Grècia i, per part de l'Estat espanyol, Foment de Terrassa i el CDMT. L'objectiu és el de difondre el patrimoni tèxtil de cada regió i fomentar-ne l'ús per a la creació de productes de qualitat i d'un alt valor afegit.

Finalment, el Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa i el Museu Marès-Museu de la Punta, d'Arenys de Mar, estan ultimant un projecte conjunt subvencionat per la Generalitat de Catalunya, per catalogar i digitalitzar una selecció de mostres dels seus fons i recollir-les en un web, obert al públic, per tal de difondre el fons industrial tèxtil de Catalunya.

D'aquesta manera, el nostre patrimoni no només tindrà valor pel fet d'haver estat part de la nostra història, sinó com a font d'inspiració, de creació, de coneixement, perquè també pugui formar part del nostre futur.

Bibliografia

CDMT. *Terrassa, 100 anys a ritme de llançadora*. Terrassa: CDMT, 1993; catàleg de l'exposició homònima mostrada al Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa, del juny de 1992 a l'abril de 1993.

LLONCH, Montserrat (ed.). *Treball tèxtil a la Catalunya contemporània*. Lleida: Pagès Editors, 2004 [Guimet; 80].

PICAS, Francesc A. *El tèxtil a Catalunya*. Barcelona: La Formiga d'Or, 1997.

Notes

- 1 Aquest és el nom que es va donar a les indústries que eren mogudes per l'energia de la màquina de vapor.
- 2 Les fàbriques de cycle complet, també anomenades de procés integral, sorgeixen al final del segle XIX; anteriorment, diferents empreses feien el procés per parts, però l'existència d'una màquina de vapor que centralitzava tota la força motriu va permetre concentrar tots els processos en un mateix lloc.
- 3 Les banderes són "taules de proves", és a dir, teixits on es combinen diferents tipus de fils, colors i lligaments compatibles, per tal d'aconseguir una peça teixida plena de quadres formats pels diferents colors i dissenys. D'entre tots, se'n feia una tria amb els que havien quedat més bé o que agradaven més, per tal que formessin part dels mostraris. Els que no, quedaven descartats o bé es guardaven per a altres temporades.
- 4 CALVET I PUIG, Jordi. "L'evolució de l'economia terrassenca des de la perspectiva històrica: 1870-1992". Dins: *Terrassa, 100 anys teixint ciutat*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, IMCET, 1992, pàgina 174.
- 5 El nombre d'un teixit fa referència a la quantitat total de fils que hi ha a l'ordit.
- 6 CALVET I PUIG, Jordi. "L'evolució de l'economia terrassenca des de la perspectiva històrica: 1870-1992". Dins: *Terrassa, 100 anys teixint ciutat*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, IMCET, 1992, pàgines 176 i 181.
- 7 Durant aquesta època es van popularitzar molt les faldilles confeccionades amb aquest teixit, que era famós perquè s'arrugava molt menys que el cotó.
- 8 En va quedar afectada la Rambla d'Ègara, eix central de la ciutat, i barris perifèrics crescuts desmesuradament amb les onades migratòries, com per exemple el de les Arenes.
- 9 MORRAL I ROMEU, Eulàlia. "*Terrassa, 100 anys a ritme de llançadora*". Dins: *Terrassa, 100 anys teixint ciutat*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, IMCET, 1992. pàgina 60.
- 10 ACTE són les sigles de l'Associació de Col·lectivitats Tèxtils Europees, creada l'any 1991 a Guimarães (Portugal) amb l'objectiu de representar i defensar els interessos de les col·lectivitats i organismes adherits, que representin territoris amb presència dels sectors tèxtil i de la confecció, la pell, el calçat i els complements de moda. Per a més informació, visiteu-ne el web: www.acte.net.
- 11 LÓPEZ GARCIA, Mercè. "Muestrarios textiles de museos de Catalunya". Ponència presentada a la jornada internacional "El fil de la innovació", celebrada per l'associació Twintex dins d'ACTE Espanya. Terrassa, 17 d'octubre de 2008 (data de consulta: 3 d'agost del 2009). Disponible a: http://actespain.files.wordpress.com/2008/10/ponencia_merce_lopez.pdf
- 12 Els quatre museus tèxtils de Catalunya són: el Museu Tèxtil i d'Indumentària, de Barcelona (l'actual Disseny Hub Barcelona, DHUB); el Museu de l'Estampació, de Premià de Mar; el Museu Marès-Museu de la Punta, d'Arenys de Mar, i el Centre de Documentació i Museu Tèxtil, de Terrassa.
- 13 Els dissenys originals potser necessitarien un estudi a part, per la seva quantitat i també per la varietat dels dissenys. Molts provenen d'estudis de Barcelona, com els Estudis Calabuig o els Estudis Ars Textil; d'altres, de fora de Catalunya, i molts de França. A més, alguns d'aquests dissenys van ser realitzats per artistes de renom, com Alexandre de Riquer, Josep Palau i Oller o Marieta.
- 14 S'anomena "teixit en cru" el que acaba de sortir del teler i encara no ha rebut cap tractament d'acabat, cosa que dóna al teixit un aspecte aspre i rígid, a causa de la cera o cola amb què s'impregnen els fils d'ordit, perquè tinguin més resistència durant el procés de teixidura.

- 15 Els tipus de colorants utilitzats al sector tèxtil varien molt segons si la matèria primera és llana, cotó o un altre material.
- 16 CARBONELL, Sílvia; VÍLCHEZ, Sandra. “La recuperación del patrimonio industrial textil: la conservación de los muestrarios Sala y Badrinas”: *Datatèxtil* 20, juliol 2009, Terrassa, Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa (CDMT), pàgina 44-59.
- 17 Per a més informació, podeu consultar-ne el web: <<http://www.acte.net/eurotexid/index.htm>>.